

Oslo kommune
Utdanningsetaten

Oppsummering av prosjektet ”Forsterket tilpasset norskopplæring” 2005 - 2007

Innhold

1.	INNLEDNING	4
1.1	Bakgrunn	4
1.2	Fag- og forskningsmiljøer knyttet til prosjektet	5
1.2.1	Rapporter fra Høgskolen i Hedmark	5
1.2.2	Rapporter fra Pedagogisk Forsknings Institutt ved Kamil Øzerk	6
1.2.3	Publisering av rapportene	6
2.	OPPSUMMERING AV DELRAPPORTENE	6
	Høgskolen i Hedmark	
2.1	Delrapport 1: Skolelederundersøkelsen	6
2.1.1	Forskningsspørsmål og gjennomføring	7
2.1.2	Resultater	7
2.2	Delrapport 2: Lærer- og elevundersøkelsen 2005 (Høgskolen i Hedmark)	7
2.2.1	Forskningsspørsmål og gjennomføring	8
2.2.2	Resultater	8
2.3	Delrapport 3: Aksjonsforskningsprosjektet 2005 – 2006	9
2.3.1	Forskningsspørsmål og gjennomføring	9
2.3.2	Resultater og utviklingsråd	10
2.4	Delrapport 4: Komparativ vurdering av lærerundersøkelsene 2005 – 2007	11
2.4.1	Forskningsspørsmål og gjennomføring	11
2.4.2	Resultater og utviklingsråd	12
2.5	Delrapport 5: Kasusstudien 2006 – 2007	13
2.5.1	Forskningsspørsmål og gjennomføring	13
2.5.2	Resultater	14
2.5.3	Utviklingsråd	15
	Pedagogisk Forskningsinstitutt	
2.6	Delrapport 1: Opplæringslovens § 2-8 og enkeltvedtakordningen, intensjoner og konsekvenser, ”Avvik og merknad”	16
2.6.1	Utgangspunkt og gjennomføring av forskningen	17
2.6.2	Resultater	17

Forord

Denne rapporten er en oppsummerende rapport fra den forskningsbaserte evalueringen av Oslo kommunes prosjekt ”Forsterket tilpasset norskopplæring” (2005 – 2007). Den oppsummerer forskningen som Høgskolen i Hedmark har stått for i prosjektperioden, og den gir også en kort oppsummering av professor Kamil Øzerks evaluering av eksisterende praksis ved opplæringen av minoritetsspråklige minoriteter med hovedvekt på formelle retningslinjer.

Følgende forskere ved Høgskolen i Hedmark har vært knyttet til prosjektet i prosjektperioden: Professor Thor Ola Engen, førsteamanuensis Lars Anders Kulbrandstad, professor Lise Iversen Kulbrandstad, høgskolelektor Anne Marit V. Danbolt og høgskolelektor Elin Bakke. Professor Kamil Øzerk ved Pedagogisk Forskningsinstitutt, Universitetet i Oslo har også vært knyttet til prosjektet. Høgskolen i Hedmark har i løpet av prosjektperioden levert fem delrapporter knyttet til de ulike delprosjektene. Kamil Øzerk har levert en delrapport.

I prosjektperioden åpnet skolene for forskerne, og de fikk komme helt inn i klasserommene i Osloskolen for å observere opplæringen av de minoritetsspråklige elevene. Forskerne har gjennom samtaler og rapporter har de gitt lærere, skoleledere og utdanningsadministrasjonen råd i den videre satsingen. Utdanningsetaten i Oslo vil takke forskerne ved Høgskolen i Hedmark og Kamil Øzerk for et svært godt samarbeid i prosjektperioden.

En todagers erfaringskonferanse fra prosjektet planlegges i oktober 2008. Konferansen har fått arbeidstittel: ”Innsats nytter – Ambisjoner og resultater i en heterogen Oslo-skole”.

Forskningsmiljøene er invitert til å legge fram sine resultater på konferansen.

Utdanningsetaten vil også takke KS ved Program for storbyrettet forskning som har delfinansiert prosjektet.

Oslo, mai 2008

Solveig Sigstad

Prosjektleder

Utdanningsetaten i Oslo

1. Innledning

1.1 Bakgrunn

Et hovedsatsingsområde for Utdanningsetaten i Oslo siden 2002 har vært å heve lese- skrive og språkferdighetene til alle elevene i Osloskolen. På bakgrunn av omfattende dokumentasjon av elevenes leseferdigheter framkom det at elever som hadde minoritetsspråklig bakgrunn og som fikk norskopplæring etter læreplanen i norsk som andrespråk, presterte langt dårligere enn gjennomsnittet blant majoritetsspråklige elever. Dette gjaldt ikke minst på prøver som målte elevenes leseferdigheter.

Resultatene fra kartleggingen av leseferdigheten til elever som følger læreplan i norsk som andrespråk, er så urovekkende at nye virkemidler må tas i bruk for å sikre disse elevene best mulig læringsutbytte. Læreplanen i norsk som andrespråk har ikke fungert etter hensikten, og det er behov for ny innsikt i hvordan tilretteleggingen for den enkelte elev bør skje. Den nye innsikten vinnes gjennom handling og forskning. (Oslo kommune 2004c:2)

Dette var utgangspunktet for at Oslo kommune i 2004 vedtok å starte et treårig prosjekt kalt *Tilpasset norskopplæring med felles læreplan i norsk – likeverdig opplæring i praksis*, senere endret til *Forsterket tilpasset norskopplæring*.

En hovedstrategi i prosjektet har vært å innføre felles læreplan i norsk for alle elever i Osloskolen. I selve opplæringsloven er ikke valg av læreplan i norsk omtalt, men elevens ”rett til særskilt norskopplæring” inntil de kan følge den vanlige norskopplæringen.

Opplæringslova § 2.8:

Elevar i grunnskolen med anna morsmål enn norsk og samisk har rett til særskild norskopplæring til dei har tilstrekkeleg dugleik i norsk til å følgje den vanlege opplæringa i skolen. Om nødvendig har slike elevar også rett til morsmålsopplæring, tospråkleg fagopplæring eller begge delar. Morsmålsopplæringa kan leggjast til annan skole enn den eleven til vanleg går ved. Når morsmålsopplæring og tospråkleg fagopplæring ikkje kan givast av eigna undervisningspersonale, skal kommunen så langt mogleg leggje til rette for anna opplæring tilpassa føresetnadene til elevane.

Forskriften til opplæringsloven ble endret i mai 2005, og det ble slått fast at skoleeier kunne bestemme om undervisningen i særskilt norskopplæring skulle skje etter en tilpassing til læreplanen i norsk eller etter læreplanen i norsk som andrespråk.

Forskrift til opplæringslova i §1-1, femte ledd:

Elevlar som har rett til særskild norskopplæring etter opplæringslova § 2-8 skal få opplæring etter ei tilpassing til læreplan i norsk eller opplæring etter læreplan i norsk som andrespråk.

Oslo kommune bestemte at fra skoleåret 2005 – 2006 skulle alle elever i Osloskolen følge læreplanen i norsk etter en opptrappingsplan. ”Særskilt norskopplæring” ble definert som *forsterket tilpasset norskopplæring*. Prosjektet ble igangsatt høsten 2005.

Utdanningsetaten i Oslo utlyste i forkant av prosjektet en anbudskonkurranse rettet mot fag- og forskningsmiljøer ved høgskoler og universiteter. Det ble gitt to oppdrag:

- A Forskningsbasert evaluering av det treårige prosjektet
- B Kompetanseutvikling for lærere og skoleledere i prosjektperioden

Det er den forskningsbaserte evalueringen som oppsummeres i denne rapporten.

1.2 Fag- og forskningsmiljøer knyttet til prosjektet

To ulike fag- og forskningsmiljøer vant anbudskonkurransen. Det var Høgskolen i Hedmark og Pedagogisk Forskningsinstitutt ved Kamil Øzerk.

1.2.1 Rapporter fra Høgskolen i Hedmark

- Spørreskjemaundersøkelse blant skoleledere høsten 2005, delrapport 1: ”Hvordan skolene møter prosjektet”
- Spørreskjemaundersøkelse 1 blant lærere høsten 2005, delrapport 2a: ”Lærerne og prosjektet”
- Spørreskjemaundersøkelse blant elever høsten 2005, delrapport 2b: ”Delrapport om elevmotivasjon”

- Aksjonsforskningsprosjekt skoleåret 2005-2006, delrapport 3: "Klasseromskulturer for språklæring"
- Spørreskjemaundersøkelse 2 blant lærere våren 2007, delrapport 4: "Lærerne og prosjektet"
- Kasusprosjekt skoleåret 2006/2007, delrapport 5: "Skolekulturer for språklæring"
- Oppsummerende rapport 2008

1.2.2 Rapporter fra Pedagogisk Forskningsinstitutt ved Kamil Øzerk

- Opplæringslovens § 2-8 og enkeltvedtakordningen, intensjoner og konsekvenser, delrapport 1, "Avvik og merknad".

1.2.3 Publisering av rapportene

Høgskolen i Hedmark har som tidligere nevnt levert fem delrapporter i forskningsdelen av oppdraget. Delrapportene 1, 2a, 2b og 4 finnes i elektroniske utgaver på Utdanningsetatens hjemmesider, www.utdanningsetaten.oslo.kommune.no. Delrapport 5 finnes også i elektronisk kortversjon på hjemmesiden, mens den fullstendige rapporten og delrapport 3 er i trykte eksemplarer. Den oppsummerende rapporten fra Høgskolen i Hedmark finnes også i papirutgave. Rapporten fra Pedagogisk Forskningsinstitutt, Delrapport 1: "Avvik og merknad" finnes kun i trykt eksemplar. Rapporter i papirutgave kan bestilles fra Avdeling for pedagogisk utvikling og kvalitet, Utdanningsetaten i Oslo.

2 Oppsummering av delrapportene

Dette kapitlet vil gi en oversikt over de ulike delprosjektene, og en sammenfatning av resultater og utviklingsråd som fag- og forskningsmiljøene gir Utdanningsetaten i Oslo. Leserene oppfordres til å lese hver enkelt delrapport i sin helhet for nærmere orientering.

2.1 Delrapport 1: Skolelederundersøkelsen (Høgskolen i Hedmark)

Delrapport 1 "Hvordan skolene møter prosjektet" presenterer spørreundersøkelsen som Høgskolen i Hedmark gjennomførte blant skoleledere i november 2005.

2.1.1 Forskningsspørsmål og gjennomføring

I spørreskjemaet til rektorene ønsket forskerne primært å få svar på hvordan skolene møtte prosjektet *Forsterket tilpasset norskopplæring*. Dessuten ønsket de å få svar på hvordan skolelederne organiserte norskopplæringen for de minoritetsspråklige elevene og hvilke holdninger de hadde til kommunens prosjekt tidlig i prosjektperioden. Spørreundersøkelsen ble sendt ut til samtlige skoleledere i grunnskolene i Oslo i november 2005. Den ble gjennomført elektronisk. 66 skoleledere svarte, og svarprosenten var på 53 %. Når svarprosenten blant skolelederne var såpass lav, kunne ikke forskerne si om svarene de fikk var representative for hva skolelederne i Oslo faktisk mente. Rapporten fra spørreundersøkelsen, som ble levert i etterkant, kunne bare si noe om hva de skolelederne som svarte mente.

2.1.2 Resultater

Følgene hovedpunkter ble oppsummert.

- 80 % av de skolelederne som svarte viste positive holdninger til prosjektet.
- Utdanningsetatens satsing på kompetanseheving i prosjektperioden ble godt mottatt.
- Skolelederne understreket betydningen av at ressursene til de minoritetsspråklige elevenes norskopplæring opprettholdes. De mente at det er en forutsetning for å lykkes.
- Skolelederne likte ordninger som gir skolene muligheter til å organisere undervisningen fleksibelt etter behov.

2.2 Delrapport 2: Lærer- og elevundersøkelsen 2005 (Høgskolen i Hedmark)

Det ble foretatt to spørreundersøkelser blant lærere i prosjektperioden, delrapport 2a og delrapport 4: "Lærerne og prosjektet". Den første spørreundersøkelsen ble gjennomført i november 2005, den andre i vårsemesteret 2007. Hensikten med å gjennomføre to undersøkelser var for å se om det skjedde noen endringer i løpet av prosjektet.

Elevundersøkelsen ble gjennomført kun én gang. Forskerne ønsket å kartlegge elevenes motivasjon, slik den syntes å være tidlig i prosjektperioden.

2.2.1 Forskningsspørsmål og gjennomføring

Lærerundersøkelsen

Spørreundersøkelsen til lærerne skulle først og fremst besvare forskningsspørsmålet: *Blir lærernes kompetanse, rolle, holdning, faglige innsikt og motivasjon påvirket gjennom prosjektperioden?*

Opplegget for spørreundersøkelsene ble behandlet og godkjent av Norsk Samfunnsvitenskapelige Datatjeneste høsten 2005. Spørreundersøkelsene ble sendt til lærerne ved noen utvalgte barneskoler i Oslo kommune. Den ble gjennomført som en papirbasert undersøkelse.

Elevundersøkelsen

Elevundersøkelsen, delrapport 2b, ”Delrapport om elevmotivasjon”, hadde følgende forskningsspørsmål: *Hvordan utvikler elevenes motivasjon seg som følge av skolens organisering og tilrettelegging av opplæringa i norsk?*

Elevundersøkelsen hadde til hensikt å måle elevenes motivasjon generelt og for norskopplæring spesielt. Spørreskjema ble valgt, og det ble formulert påstander som elevene skulle ta stilling til. Undersøkelsen ble gjennomført blant elever på 2. og 7. årstrinn på utvalgte skoler. Spørreskjemaene var utstyrt med tallkoder, én for elever med norsk som førstespråk, og én for elever med norsk som andrespråk. Spørreundersøkelsen var papirbasert.

2.2.2. Resultater

Fra lærerundersøkelsen i november 2005

- Så mange som 57 % av lærerne som deltok i spørreundersøkelsen, svarte ikke på det aktuelle spørsmålet eller oppgav at de ikke kjente prosjektet godt nok til å ha en mening om det.
- Av de lærerne som svarte at de hadde positive holdninger til prosjektet, knyttet noen sine positive holdninger til satsingen på kompetanseheving.
- Det var en viss frykt blant lærerne for at ressursene til norskopplæringen av de minoritetspråklige elevene skulle reduseres.
- Bruk av ulike elevgrupperinger er det som nevnes oftest når lærere skal beskrive hvordan de organiserer norskopplæringen.

Fra elevundersøkelsen om motivasjon i november 2005

- *Motivasjon for lesing og skriving – noen hovedtendenser*

Spørreundersøkelsen ble gjennomført blant majoritetsspråklige og minoritetsspråklige elever. Det viste seg at det var de minoritetsspråklige elevene som oppgav at de var mest motiverte, og tale var den språkferdigheten de var mest motivert for. Lesing oppgav de å være minst motivert for.

Spredningen var klart større når det gjaldt skriftspråklige ferdigheter enn muntlige ferdigheter i begge gruppene, men spredningen i motivasjon for skriftspråklige ferdigheter var størst blant de minoritetsspråklige elevene. De minoritetsspråklige elevene skilte seg ut i begge ender av skalaen. Motivasjonen var sterkest på de skolene der de minoritetsspråklige elevene utgjorde et stort flertall (fra 80 %). Motivasjon for lesing varierte mye, best der de minoritetsspråklige elevene utgjorde et flertall. Disse skolene hadde også høyest gjennomsnittsnivå i motivasjon og også størst spredning.

2.3 Delrapport 3: Aksjonsforskningsprosjektet 2005 – 2006 (Høgskolen i Hedmark)

Aksjonsforskningsprosjektet ”Klasseromskulturer for språkopplæring” rettet seg mot norskopplæring etter felles læreplan i norsk og ulike utfordringer som lærere møter i den forbindelse. Prosjektet skulle også bidra både til å utvikle ny kunnskap om norskopplæringen og til å utvikle praksis gjennom å legge til rette for endringer i praksis-situasjoner.

2.3.1 Forskningsspørsmål og gjennomføring

Aksjonsforskningsprosjektet skulle også ha fokus på organisasjonsformer og arbeidsmåter i norskopplæringen. Prosjektet skulle belyse forskningsspørsmålet: *Hvilke organiseringsformer og arbeidsmåter gir best utbytte for minoritetsspråklige elever gjennom bruk av felles læreplan i norsk?*

Aksjonsforskningsprosjektet foregikk på to skoler i Oslo skoleåret 2005 – 2006. Det ble gjennomført til sammen fire innovasjonsprosjekter, som alle rettet seg mot norskopplæring og lesing med særlig fokus på minoritetsspråklige elever.

Datagrunnlaget for aksjonsforskningen ble hentet fra disse fire delprosjektene og fra nettverkssamlinger der lærerne som var knyttet til aksjonsforskningen og lærere fra andre skoler deltok. Nettverksamlingene var en del av kompetanseutviklingen i *Forsterket tilpasset norskopplæring*. Datagrunnlaget består av videoopptak av undervisningsforløp, notater fra observasjoner i klasserom og samtaler med lærer, kopier av elevarbeider, lydopptak av retrospektive intervjuer med lærere, notater og oppsummeringer fra nettverkssamlingene og lærernes refleksjonslogger om ulike temaer knyttet til lese-, skrive- og språkopplæring.

2.3.2 Resultater og utviklingsråd

Aksjonsforskningen og nettverksgruppene var utviklingsorienterte arbeidsmåter. Kunnskapen og som er utviklet og erfaringene som ble gjort i prosjektene kan lærere og Utdanningsetaten bygge videre på i arbeidet med å videreutvikle norskopplæringen.

- *Arbeid med lesekompetanse*

Erfaringene fra aksjonsforskningen peker på arbeid med lesekompetanse som et særlig sentralt område.

- *Kvalitetsutvikling av leseprøver*

En annen erfaring som kom fram, var nødvendigheten av at lærerne har inngående kjennskap til elevenes utgangspunkt. En viktig forutsetning for å kunne gjennomføre en tilpasset norskopplæring som fremmer elevers lesekompetanse i en skole med store innslag av språklig heterogenitet, er å ha prøvemateriell og vurderingsverktøy som tar hensyn til de særlige kjennetegnene ved denne situasjonen. De aller fleste kartleggingsprøver som finnes i dag er utformet til bruk på elever som har norsk som førstespråk og kan derfor gi et utilfredsstillende og misvisende bilde av andrespråkselevens ferdighetsutvikling. Det er viktig at kartleggingsverktøy, nasjonale tester og prøver som utvikles ivaretar flerkulturelle perspektiver.

- *Betydningen av å bygge gode språklæringsmiljøer*

Lærerne har særlig ansvar for å bygge gode klasseromsmiljøer for språklæring. Det krever både innholdsmessig og organisatorisk tilrettelegging og ikke minst faglig innsikt i hva som kreves for å lære et språk slik at det kan fungere som redskap for læring og personlig utvikling. For å utvikle god lesekompetanse trenger elevene et godt språklig fundament. Særlig har systematisk arbeid med ordforråd vist seg å være viktig. Det å lære språk er

også i høyeste grad en sosial prosess, der man trenger å innlemmes i et fellesskap. Målrettet innholdsorientert arbeid der lesing, skriving og bruk av muntlig norsk integreres, og der elevene arbeider vekselvis individuelt og i samarbeid med andre er en grunnleggende arbeidsmåte i en skole som vil bygge gode klasserommiljøer for språkopplæring.

- *Øke bevisstheten om effekter av nivådelte grupperinger*

Den største organisatoriske endringen med felles læreplan i norsk er at det ikke lenger er egne permanente grupper av elever med norsk som andrespråk. Med felles læreplan i norsk kan elevene grupperes etter ferdighetsnivå, uavhengig av språklig bakgrunn. Lærerne er fornøyd med at elevene undervises etter felles læreplan i norsk. De sier at elevene uansett skal ha tilpasset opplæring, og at læreplanen ikke er avgjørende. Bruken av nivådelte grupper (mestringsgrupper) har økt i prosjektperioden.

Når man organiserer på denne måten er det viktig å ha blick for de spesielle behov som kan gjøre seg gjeldende blant de minoritetsspråklige elevene. Nivåbaseringen kan føre til at mange elever med svært forskjellige utfordringer blir plassert sammen i de lavest presterende gruppene. Det er vanskelig å finne gode inndelingskriterier. Det fordrer at lærerne har god kartleggingskompetanse. En annen fare er at lærernes ambisjoner til elevenes læringsutbytte i slike grupper kan bli for lave, ved at det er elevenes prestasjoner på et gitt punkt, som legges til grunn og ikke potensialet de har for utvikling. Dessuten er det en risiko for at elever kan bli gående i samme gruppe over lang tid.

2.4 Delrapport 4: Komparativ vurdering av lærerundersøkelsene 2005 – 2007

(Høgskolen i Hedmark)

2.4.1 Forskningsspørsmål og gjennomføring

Som nevnt i kapittel 2.2.1 skulle spørreundersøkelsen til lærerne først og fremst besvare forskningsspørsmålet: *Bli lærernes kompetanse, rolle, holdning, faglige innsikt og motivasjon påvirket gjennom prosjektperioden?* Samtidig ønsket forskerne å få lærernes egne beskrivelser av hvordan de organiserer undervisningen når alle elevene skal ha felles læreplan i norsk. Undersøkelsen ble gjennomført to ganger i løpet av prosjektperioden for å se om det ville skje noen endringer i løpet av perioden.

Den andre spørreundersøkelsen ble gjennomført i mai 2007. Den ble gjennomført som en papirbasert undersøkelse, og den ble sendt til utvalgte barneskoler. Det var de samme skolene som fikk tilsendt spørreundersøkelsen i 2005. 74 % av skolene besvarte denne gangen. I den andre spørreundersøkelsen hadde forskerne formulert 30 påstander som lærerne skulle ta stilling til. I tillegg kunne lærerne skrive inn egne kommentarer til flere av påstandene dersom de ønsket å utdype svarene sine.

2.4.2 Resultater og utviklingsråd

Hva forteller lærersvarene fra november 2005 og mai 2007? Dette kapitlet gjengir kort delrapportens oppsummering og utviklingsråd.

- *Det har vært en økende positiv holdning til felles læreplan i norsk*
Likevel er det verd å merke seg at bare litt over halvparten av lærerne som svarte oppgav at de var kjent med prosjektet *Forsterket tilpasset norskopplæring*.
- *Lærerne er motivert for og ønsker kompetanseheving for å kunne gi tilpasset opplæring til minoritetsspråklige elever.*
Lærernes motivasjon for kompetanseheving er stor. Få lærere har formell kompetanse i å undervise minoritetsspråklige elever. Til tross for Utdanningsetatens omfattende satsing på kompetanseheving innenfor området norskopplæring for språklige minoriteter de siste årene, oppgir hele 88 % av lærerne at de har behov for kompetanseheving for å gi tilpasset opplæring til minoritetsspråklige elever. I kompetanseutviklingen vil det være viktig å gi faglig skolering innenfor flerkulturelle perspektiver og sentrale andrespråkstemaer i norskopplæringen. Å arbeide videre med å heve kompetansen, særlig i norsk som andrespråk, er påkrevd også fordi emner som har med lese- og skriveopplæring og annen språkopplæring for elever som ikke har norsk som førstespråk, står stadig svakt innen grunnutdanningen for lærere her i landet.
- *Nivådelte grupper har erstattet norsk som andrespråks-grupper.*
Lærerne sier at den største organisatoriske endringen med felles læreplan i norsk er at det ikke lenger er egne grupper av elever med norsk som andrespråk. Å ta elever ut til undervisning i liten gruppe er den vanligste organisasjonsformen, ifølge lærerne. Med felles læreplan i norsk kan elevene grupperes etter ferdigheter, uavhengig av språklig bakgrunn. Lærerne er fornøyd med at elevene undervises etter felles læreplan i norsk. De

sier at elevene uansett skal ha tilpasset opplæring og at læreplanen ikke er avgjørende. Når forskerne sammenligner svarene i undersøkelsene, finner de at bruken av nivådelte grupper har økt i prosjektperioden. De peker på at praksisen med nivådelte grupper stiller særlige krav til kartleggingsverktøyet som brukes og til lærernes praktisering og vurdering av ordningen.

- *Andre forhold som bør videreføres og styrkes*

Lærerne mener at det fortsatt er behov for å styrke og utvide tilbudet om leksehjelp. De sier at de gjerne skulle klart å få til et tettere samarbeid med foreldrene til de minoritetsspråklige elevene.

2.5 Delrapport 5: Kasusstudien 2006 – 2007 (Høgskolen i Hedmark)

2.5.1 Forskningsspørsmål og gjennomføring

Et av forskningsspørsmålene som Oslo kommune ønsket å få belyst, dreide seg om ”*hva som karakteriserer skoler som oppnår særlig gode elevresultater i prosjektet*”. I anbudet beskrev Høgskolen i Hedmark en undersøkelse i form av kasusstudier som forskningsmessig tilnærming til spørsmålet. Undersøkelsen kalte de ”Skolekulturer for språklæring”. Siden hovedformålet med prosjektet *Forsterket tilpasset norskopplæring* er å bedre de grunnleggende norskferdighetene til elever med minoritetsspråklig bakgrunn, måtte prosjektet innrettes mot resultater som reflekterer slike ferdigheter.

Utvalgelse av skoler

Kasusstudiene omfattet fire skoler: to 1-7 skoler og to 1-10 skoler. Disse skolene ble valgt ut gjennom en prosess der forskerne henvendte seg til i alt 32 etater, institusjoner, organisasjoner og fagpersoner med kjennskap til Osloskolen og ba dem peke ut tre skolen som de mente utmerket seg med gode resultater i norsk for minoritets elever. Blant de nominerte skolene konsentrerte forskerne seg om skoler som hadde mellom 30 – 60 % minoritetsspråklige elever. Begrunnelsen for dette var at prosjektet med forsterket tilpasset norskopplæring med felles læreplan i norsk i størst grad ville berøre skoler i denne kategorien, i allefall når det gjaldt organisering av norskopplæringen. På skoler med større minoritetsandel ville opplæringen i norsk allerede for det meste ha foregått i samlet gruppe. I den videre utvelgelsen la forskerne vekt på resultater fra nasjonale prøver i lesing og for utviklingen i resultater på kartleggingsprøver i lesing.

Forskerne fant fram til fire skoler som er gode, ut fra de kvalitetsindikatorne som de la til grunn for analysen. Disse fire skolene har tilstrekkelige kvaliteter på avgjørende felt til at de gjennomsnittelige elevresultatene blir gode, sammenliknet med noenlunde tilsvarende skoler.

Innsamling og analyse av data

Data om skolene de studerte, ble hentet inn gjennom dokumentstudier og besøk på skolene med intervjuer og undervisningsobservasjon. Dokumentene dreide seg om resultater fra kartleggingsprøver, nasjonale prøver og avgangsprøver. Dessuten så forskerne på strategiske planer, tiltaksplaner for lese- og skriveopplæring, års- og ukeplaner, elevers arbeidsplaner og lignende. De tilbrakte 3-4 dager på hver skole og gjennomførte observasjonstimer og intervjuer med skoleledere, ressurslærere, kontaktlærere og elever.

2.5.2 Resultater

De fire skolene viste seg å være forskjellige på mange måter. Likevel var det mulig å identifisere flere felles trekk som kan forklare hvorfor disse fire skolene – på tross av klare ulikheter – hevder seg godt når det gjelder elevenes gjennomsnittresultater på leseprøver.

Selvtillit og handlekraft

I det svenske Skolverkets undersøkelse *Vad gör det för skilnad vad skolerna gör?* framheves selvtillit og handlekraft som iøyenfallende egenskaper ved skoler som har høy måloppnåelse. Selvtillit så ut til å prege de fire kassuskolene også, riktignok i noe varierende grad. I de fleste tilfeller er ledelse og lærere stolte av skolen sin og har tro på det de gjør. Og skolene er handlekraftige i den forstand at lærerne er trygge på at de kan hjelpe elever – også de med svake forutsetninger på grunn av familiebakgrunn eller lignende. Skolene har høye forventninger til alle elevenes resultater, og de forsøker systematisk å gjennomføre det de har satt seg som mål for arbeidet med å utvikle skolen.

En aktiv og engasjert ledelse

Ved alle skolene engasjerer ledelsen seg sterkt for at skolen skal oppnå gode resultater. Til dels har personer i ledelsen som er høyt kvalifisert på lese- og skriveopplæring og som følger dette arbeidet aktivt opp blant skolens lærere.

Tydlig fokus på læring og ambisjoner på elevenes vegne

Et klart fokus på kunnskap og læring går igjen på alle de fire skolene. De signaliserer som nevnt forventninger om innsats og resultater for alle elever. I timene står det faglige innholdet i sentrum, og arbeidstida blir jevnt over godt utnyttet.

Velutdannede og engasjerte lærere

De fire skolene legger vekt på å ha godt utdannede lærere. Flere av skolene peker på sitt dyktige personale når de skal forklare sine gode resultater. Kompetansen skaffer skolene seg når de rekrutterer nye lærere til ledige stillinger.

Prioritering av lese- og skriveopplæring

Alle de fire skolene setter lese- og skriveopplæringen høyt på dagsordenen. I det praktiske arbeidet kan dette komme til syne på litt ulike måter ved de forskjellige skolene, og tiltakene kan ha noe ulik vekt. Felles for dem er at de er systematiske.

Klare rutiner for kartlegging og oppfølging

Alle skolene har klare rutiner for kartlegging og oppfølging av elevene. Skolene har etablert sine egne ordninger for kartlegging i tillegg til prøver og tester de er pålagt å gjennomføre, og kartleggingen følges tett opp av en eller flere personer i ledelsen. Ledelsen samarbeider tett med lærerne for å forberede dem på testene og for å evaluere dem i etterkant og diskutere tiltak.

2.5.3 Utviklingsråd

Følgende råd er hentet fra delrapport 5: *Skolekulturer for språklæring*

Særskilte ambisjoner for opplæringen av minoritetsspråklige elever

Høgskolen i Hedmark fant i sine kasusstudier at skolene i sine plandokumenter ikke hadde uttrykt ambisjoner som spesifikt gjaldt opplæringen av minoritets elever. På skolene synes det kulturelle mangfoldet i elevflokkene i stor grad å være neglisjert eller bare gitt tidvis oppmerksomhet i undervisningen. Skolene bør legge til rette for en kultur der minoritetsspråklige elevers kulturelle og språklige bakgrunn verdsettes.

Når minoritetsspråklige elever ikke makter å gjøre seg nytte av de generelle tiltakene skolen tilbyr, aktualiserer dette spesifikke tiltak. På de fleste skolene er det individperspektivet i tiltakene som dominerer. Så lenge gjennomsnittresultatene på skolens tester er tilfredsstillende, vil skolene i

mindre grad sette inn differensierte tiltak. Forskerne peker på at det er viktig å ha oppmerksomhet mot de minoritetsspråklige elevenes spesielle situasjon i undervisningsplanleggingen.

Et kjennetegn på en god skole er at den vil utvikle seg videre. I utviklingsarbeidet prøver den å styrke og ta vare på kvalitetene den har, samtidig som den legger en strategi for å rette opp sine svake sider. Fruktbar innovasjon i en flerkulturell skole må bestå i å utvikle alternative modeller, som gjør det mulig i større grad å drive tospråklig opplæring. Det å gi elever anledning til å knekke lesekode vil for mange elever være enklest om det kan skje *på* eller *ved hjelp* av førstespråket.

Oversikt over alle minoritetsspråklige elevers læringsframgang

Kartleggingsprøvene i lesing gir Oslo-skolene en oversikt over resultatene for elever som har enkeltvedtak etter § 2.8, dvs. elever som har rett til *særskilt språkopplæring*, på grunn av at de har utilstrekkelige ferdigheter i norsk. Men skolene trenger god oversikt over hvordan det går med *alle* elevene med minoritetsbakgrunn, slik at man har grunnlag for å vurdere om også elever som ikke har enkeltvedtak etter § 2.8, får et opplæringstilbud som hjelper dem til å strekke seg. Høgskolen i Hedmark gir også som utviklingsråd at Osloskolen bør etablere et system for innhenting av data om læringsresultatene til elever med minoritetsbakgrunn i øvrige fag. Ut fra denne informasjonen kan det utarbeides prestasjonsprofiler for ulike språkgrupper, som igjen legges til grunn for særskilte tiltak overfor grupper med svak læringsframgang.

2.6 Delrapport 1, Opplæringslovens § 2-8 og enkeltvedtakordningen, intensjoner og konsekvenser: "Avvik og merknad" (Pedagogisk Forskningsinstitutt)

Pedagogisk forskningsinstitutt, Universitetet i Oslo fikk oppdraget med å iverksette et forskningsprosjekt som skulle belyse ulike aspekter ved Osloskolenes praksis rundt *Forsterket tilpasset norskopplæring*. 25 skoler ble plukket ut til å delta i prosjektet. Professor Kamil Øzerk ledet arbeidet. Prosjektets hovedmålsetning var *å bidra til å bedre de minoritetsspråklige elevenes grunnleggende ferdigheter i norsk*. I prosjektbeskrivelsen ble denne målsettingen nærmere presisert i tre punkter:

- A. *Evaluering*
- B. *Veiledning, kompetanseutvikling/kurs*
- C. *Utprøving av opplæringsmodeller*

Delprosjekt 1: Evaluering er oppsummert i dette kapitlet.

2.6.1 Utgangspunkt og gjennomføring av forskningen

I delprosjektet tok Kamil Øzerk utgangspunkt i hvilke formelle retningslinjer som gjelder for opplæringen av minoritetsspråklige elever, i ressurstildelingen til skolene og hvilke kartleggings- og enkeltvedtaksprosedyrer som er etablert i forlengelsen av opplæringslovens § 2.8 og Kunnskapsdepartementets rundskriv Udir-Tilskot-10-2005. Deretter gjennomførte han en ”kartlegging av terrenget” ved hjelp av et spørreskjema som han sendte til de 25 skolene. Blant spørsmålene som han stilte var faktaopplysninger om skolen, hvilke kartleggingsverktøy skolen hadde og hvilke ressurser skolen brukte til særskilt norskopplæring.

2.6.2 Resultater

I Delrapport 1, Opplæringslovens § 2-8 og enkeltvedtakordningen, intensjoner og konsekvenser: ”Avvik og merknad” oppsummerer han forskningsarbeidet.

Kamil Øzerk mener at han har identifisert mange problematiske sider ved dagens ordning. Han hevder for eksempel at skolene er blitt presset til å bruke kartleggingsinstrumenter som juridisk verktøy, i stedet for som pedagogiske hjelpemidler. Det kan ikke fattes enkeltvedtak som utløser ekstra ressurser for minoritetsspråklige elever på bakgrunn av statstilskuddsordningen, dersom ikke skolen kan vise til at eleven er kartlagt og definert som *en elev som ikke har tilstrekkelige kunnskaper i norsk*. Etter Kamil Øzerks mening brukes det for mye tid og ressurser på skolene til kartlegging av elever med minoritetsspråklig bakgrunn. Kartleggingen tar fra tiden som er beregnet til å gi elevene forsterket tilpasset norskopplæring. Kamil Øzerk mener i tillegg at ordningen virker stigmatiserende på den enkelte elev. Han konkluderer med at den gjeldende ordningen med kartlegging og enkeltvedtak som juridiske prosedyrer er både pedagogisk og økonomisk uforsvarlig.

